

põllu harimisel ja osawal majapidamisel paremaks läinud, rendimafsimine kõrgemale võib minna. Oleks tema võlaga ostetud päriskoha eest ülemal nimetatud rendi raha võla tasumiseks maksnud, siis oleks niipalju hindu juba maksetud olnud, ja lõik, mis perekoha parandamiseks tehti, jäädavaks kasuks endale ja järeltulijale jäänud. Läheb säherdune aru pidamine kahes ehk kolmes peas selgeks, siis võiksime julgesti loota, et ta seisma ei jää, vaid edasi weereb, ja paari aasta pärast arupidajate hulka igal pool kasvatab, nõnda kui sulal ilmal mäe otjas pihutais kokumuljutud lumi, mööda mäe alla weeredes suureks tombuks kasvab. Juhtub õnne korral sinna ja tänna üks osav mees rahwa sekka elama, siis õpitavad teised aega mööda temast ja saavad tema eeskujul läbi targemaks.

Sellest, mis ülemal rentniku ja kohaomaniku seisusest liigutati, võime jälle näha, kuida meie asjad üles ühda ja iseäranis seisavad ja warem parema teele ei võidi astuda, kunni rahvas koolide tulu parem tundma ja märkama õpitavad, et meie nendeta läbi ei saa, sest et koolidest üksnes silmateritajad meile peavad tulema, kelle juhatusel hiljemine lõik parema teele saab minema. Mida pimedam kuskil üks nurk, seda vähem peetakse koolidest lugu; meie võiksime waldasi nimetada, kus täna pääwal weel koolide ülespidamine ja nooremate õpetamine palju raskemaks arwatakse kui endist teo orjust, mis meil nüüd Jumal tänatud selja taga seisab. — Kes tõeste kui Gesticirahwa sõbrad nende tulewa põhwele õnne ja head soowivad, need ei tohi ial wärsida wigalisi ja puudlikusi tükisi ühtepuhku kõnelemiseks tuua,

ühtlase aga kaa teed näidata, kust meile aega mööda paremat võib tulla. Wihastagu ita wiiskümmend ehk rohkem selle üle, mis sest wiga, kui arwast mõni siin ja seal märkab, et tuline armastus meid nõnda kirjutama kihutab. Teg ei jää wiimaks ommetegi tulemata, kus külwatud seemnest mõned terad idanema lähewad.

— Meie tunneme juba kihelkondasi, kus koolid ja laste õpetamised pääw pääwast edenewad, kus koolmeistrid elawad, keda teistele eeskujuks võiksime panna; ja kui need auuwäärt mehed seie saadik niipalju walgust ei jõudnud wälja lahutada, kui nemad soowiswad, siis tuli se kahest talistusest. Ühest poolt seisib suurema osa tuimus kui raudsein ees, teiselt poolt oliwad kooli seaduse läbi wäga kitsad piired ete tõmmatud, ja koolmeistritel ei olnud luba, jalga piire üle laugemale tõsta.

— Lapsed pidivad palju kallist aega raiskama ja nõnda pähä õpima, mis nende mõistus ei oskanud äraseletada, aga sellest, mis elu igapäaw — kui pääwliku leiba, — tarwitab, ei lausutud palju sõna. Rahwa waimuharimise paigad, küla- ja kihelkonna-koolid peawad inimestele, kes kui põllumehed, liht hantwärgid ja nende jarnatsed kõrgemat koolitamist ei wõi saada, niipalju teemoona õpijale kaasa andma, et tema pikal teel esiteks: nälga ei sureks, ja teiseks: kogemata juhtumistel ennast wõiks aidata. — Mida enam raudteed meid aast aastalt targema ja paremast haritud rahwa jugude ligemale weawad, ja seda rutem telegrahwide sõnumid sealt meie nurka ulatawad, seda enam peame püüdma pimeduse ja udu riigist ennast priistada. — Kui meie siin ja seal ehk nõnda haritud rahwade peenematest pidude wiisist